Teema 1: MAAILMAKODANIK

Võime tegutseda ja aidata muutustele kaasa, kuid esmalt peame mõistma tõde, et ükskõik mida me teeme, või ei tee, mõjutab meie kõigi eluviise. Oleme alati kaasatud ka siis, kui vaatame kõrvalt. Tarbime ressursse, suhtleme, teeme pingutusi eesmärgini jõudmiseks. Ei ole võimalik, et me ei oleks kaasatud sellesse mis toimub. Seega on küsimuseks kuidas me saame olla kaasatud parimal võimalikul viisil?

Olgem aktiivsed kodanikud! Muudame maailma! Parim viis selle tegemiseks on jõustada õpilasi esitades neile õigeid küsimusi, mis viivad tegutsemise- ja muutusteni.

Põhja-Ameerika sotsiaaltöötaja Fran Peavey töötas välja strateegilise küsimise lähenemise. Strateegiliste küsimuste eesmärgiks on aktiivsuse tekitamine ning loovuse soodustamine. Need on avatud küsimused, mis edendavad uut mõtteviisi ning toovad kaasa uute tegevusstrateegiate tekkimist. Strateegiline küsimine võib olla jõustavaks protsessiks, mis juhatab õpilasi loogilise mõttejada kaudu, mis toetab vaatlemist ning murede muutmist tegutsemiseks.

Strateegiliste küsimuste "perekonda" kuuluvad:

- vaatlusküsimused;
- tundeid puudutavad küsimused;
- kujutlusküsimused;
- muutuse küsimused;
- kaalu alternatiive;
- Isiklike võimaluste ja toe küsimused;
- isikliku tegutsemise küsimused.

Strateegiline küsimine pole oma olemuselt manipuleeriv. Õpetaja ülesandeks ei ole välja selgitada mida peab õpilane tegema ning mingit moodi panna teda seda tegema, vaid pigem peaks õpetaja laskma küsimustel juhtida õpilasekeskset lähenemist.

Strateegilist küsimist võib kasutada ka tavavestluses või muus sobivas olukorras. Tähtis on olla avatud uutele alternatiividele ning vältida jah/ei küsimuste esitamist. Otsige alati rohkem kui kahte vastamise võimalust. Kui te ei ole oma loomult avatud, siis selliste meetodite rakendamine aitab muutuda avatumaks ning vabamaks.

Ülesanne 1a. „Sotsiaalne muutus koolis“

Õpilased jagunevad gruppideks ning vastates küsimustele jagavad oma tulevikunägemust koolis esinevatest sotsiaalprobleemidest. Olles need ära kaardistanud koostatakse isiklik tegevuskava muutuste esilekutsumiseks.

Säästva arengu pädevused	Ettenägemise pädevus; normatiivsuse pädevus; strateegiline pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
Õppeained	Keeled; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
Näpunäited ja soovitused	Kui soovite, et õpilased mõistaksid küsimise tähtsust ning õpiksid küsimuste esitamist, siis alustega selle harjutusega. Need oskused tulevad kasuks, kui teie eemärgiks on jõustada õpilasi muutusi ellu viima ning kasutama oma motivatsiooni. Ärge unustage, et harjutuse edukaks läbi viimiseks on vaja tähelepanelikult kuulata.
Vajalikud abivahendid	Küsimuste nimekiri; Pastapliiatsid ja paberid.

JUHISED: Pange klassiruum rühmatööks valmis. Sõltuvalt olukorrast võite koolis esinevad probleemid (nt kiusamine, narkootikumid ja alkohol, planeerimata rasedus) ise välja tuua või lasta õpilastel endil need nimetada. Proovige luua usalduslik atmosfäär ning olge valmis kuulama ja esitama küsimusi. Näide: kooli juhtkond soovib teada õpilaste arvamust sellest, kuidas muuta kooli keskkond vastuvõtlikumaks ja eneseväljendamist soodustavamaks.

Paluge õpilastel jaguneda rühmadesse (4-6 kaupa). Andke igale rühmale küsimuste loetelu ja paluge need omavahel läbi arutada. Alustage esimesest küsimuste grupist – 1. Vaatlusküsimused. Kui kõik rühmad on lõpetanud paluge ühel õpilasel igast rühmast jagada teistega oma rühma arutelu tulemused.

Seejärel andke igale rühmale teine küsimuste nimekiri – 2. Tundeid puudutavad küsimused. – ning paluge uuesti ühel rühma liikmel tulemusi jagada.

Sõltuvalt teemast võite suurendada või vähendada küsimuste arvu. Peamine on järgida küsimuste gruppide järjekorda.

Küsimuste gruppide nimekiri:

1 **Vaatlusküsimused**	*Mida tead sellest probleemist?* *Oled sa sellest kuulnud või seda näinud?* *Kuidas sa said sellest esimest korda teada?* *Milles sa oled kindel ja milles kõhkled?* *Kes lisaks sinule tunnevad selle probleemi pärast muret?* *Kuidas see probleem mõjutab sinu kohalikku kogukonda?* *Millised on peamised seda olukorda mõjutavad kultuurilised elemendid?*
2 **Tundeid puudutavad küsimused**	*Milliseid tundeid see probleem sinus tekitab?* *Kas see probleem on mõjutanud sinu vaimset või füüsilist tervist?* *Kuidas on see olukord mõjutanud sinu pereliikmete tundeid?* *Kuidas on see olukord mõjutanud tundeid sinu riigis, koolis?*
3 **Kujutlusküsimused**	*Milline tähendus on sellel probleemil sinu elus?* *Kuidas saaks seda probleemi muuta nii, et olukord muutuks nagu sa tahad?* *Mida me teeksime kui sooviksime radikaalset muutust?*
4 **Muutuse küsimused**	*Mida oleks vaja, et olukord oleks selline nagu sa tahad?* *Mida täpsemalt oleks vaja muuta?* *Kuidas need muutused võiksid tekkida? Nimeta võimalikult palju erinevaid võimalusi.*
5 **Kaalu alternatiive**	*Kuidas mõjutaks sinu esimene alternatiiv ülejäänuid?* *Milline oleks selle mõju keskkonnale?* *Kuidas saaks seda eesmärki saavutada? Kas on ka teisi võimalusi?* ***Kaalu iga alternatiivi tagajärgi:*** *Kuidas mõjutaks esimene alternatiiv teisi meie grupis (linnas jne..)?* *Milline oleks selle mõju keskkonnale?* ***Kaalu takistusi:*** *Mis peaks muutuma, et alternatiiv "A" oleks teostatav?* *Millised jõud meie ühiskonnas/koolis töötaksid selle vastu?*
6 **Isiklike võimaluste ja toe küsimused**	*Mida oleks vaja, et sa võtaksid sellest muutusest osa?* *Mida kasulikku tahaksid teha nende muutuste esilekutsumiseks?* *Millist tuge/abi sa vajaksid selle tegemisel?*
7 **Isikliku tegutsemise küsimused**	*Kellega sul oleks vaja oma nägemusest rääkida?* *Millised on sinu esimesed sammud?* *Kuidas sa saad teisi kaasata?*

Ülesanne koostati kasutades "perekondlikke" küsimusi Fran Peavey (1994) raamatust "By Life's Grace: Musings on the Essence of Social Change".

Refleksiooni hõlbustamiseks võib kasutada järgmisi küsimusi:

- *Mida arvad strateegilise küsimise protsessist? Oli see keeruline?*
- *Kas sa arvad, et see on siiras siiras suhtlemise viis? Miks?*
- *Kas see protsess muutis su lootusrikkamaks tuleviku suhtes?*
- *Kas peale strateegilist küsitlemist oled paremini tegutsemiseks valmis?*

Ülesanne 1b. „Isiklik olemine ja identiteet“

Õpilased analüüsivad pilte ning jagavad enda arvamust piltidel kujutatud elusituatsioonidest. Nad mõtlevad enda ja teiste elustiilide peale ning nende mõjust kohalikule ja maailma keskkonnale.

Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; koostöö tegemise pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus.
Õppeained	Ajalugu; matemaatika; kirjandus; geograafia; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
Näpunäited ja soovitused	Kui teil on vähe aeg, siis võite teha ainult teatud osa tegevusest. Võite lisada ka enda fotosid sõltuvalt teemast/plaanitud arutelust.
Vajalikud abivahendid	Lisa 9 fotod # 1–6.

Mis teeb meist inimesed?

JUHISED: Näidake pilti # 1 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Laozi, Konfutsius, Buddha, Mooses, Kristus ja Muhamed pöörasid kõik tähelepanu inimeste immateriaalsetele vaimsetele vajadustele ning üksikisiku ja kogukonna vahelistele seostele. Ka tänapäeva globaalne ühiskond keskendub lisaks materiaalsete ka mittemateriaalsete vajaduste rahuldamisele. Tegevuskava 2030 ning Kestliku arengu eesmärgid (KAE) rõhutavad õigluse, sallivuse, austuse, väärikuse, empaatia, hoolivuse, pühendumuse ning solidaarsuse rolli.

Küsimused:

- *Kas pilt nr 1 paneb mõtlema mingitele vajadustele?*
- *Kuidas tunned end, kui keegi on sinu suhtes lugupidamatu?*
- *Kas sinu klassikaaslased on üksteise suhtes sallivad?*
- *Kas oskad tuua näiteid empaatilisest käitumisest oma klassis?*
- *Oskad leida ka teisi pilte, mis näitaksid erinevaid õigluse, sallivuse ja sotsiaalse vastutuse avaldumise viise?*

Pilt #1, allikas: Lina Strauke

Tagasi põhitõdede juurde

JUHISED: Näidake pilti # 2 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Mõistet „piisavus“ kirjeldatakse tihi sõnadega „omada piisavalt, kuid mitte liiga palju“ või „toimetulek piiride sees“. Samal ajal piisavuse ning liialdamise ja luksuse mõisted võivad ajas muutuda. Osade inimeste jaoks on piisavus pigem küsimus „milleta ma tuleksin toime?“ või „millega ma saaksin ohverdada?“. Teiste jaoks tähendab piisavus toimetulekut teatud piiride sees.

Küsimused:

- *Milliseid piire on kujutatud pildil nr 2?*
- *Kui sul oleks võimalik teha ainult ühte asja oma igapäevaste kohustuste kõrvalt, siis mille sa valiksid?*

Pilt # 2, allikas: Leonid Smulskiy

Pikk elu

JUHISED: Näidake pilti # 3 ja lugege ette järgnev lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Vastavalt 2014. Maailma Tervise Organisatsiooni andmetele, kui oled sündinud Nigeerias või Tšaadis, siis on sul üks lühemaid oodatavaid eluigasid maailmas. Kui oled sündinud Jaapanis või Islandil, siis on sul üks pikemaid oodatavaid eluigasid.

Küsimused:

- *Vaata pilti # 3. Aruta järgneva mõtte positiivseid/negatiivseid külgi: "Kõigil peaks olema võimalik elada kohas, kus neil oleks pikk elu."*
- *Järgmisena aruta selle väitega seonduvaid võimalikke probleeme.*
- *Viimasena mõtle mida huvitavat oleks võimalik seoses selle teemaga teada saada, välja selgitada või järgi proovida.*
- *Mis tunne oleks olla 100-aastane? Milline näeks välja sinu päev?*

Pilt # 3, allikas: Colourbox.com

Mina - maailmakodanik?

JUHISED: Näidake pilti # 4 ja lugege ette allolev lõik. Seejärel esitage küsimused.

On inimesi, kes arvavad, et tänapäeva noortel on mitu identiteeti. Teised jällegi väidavad, et noortel puudub päris oma identiteet ning selle tõttu peavad nad seda pidevalt uuesti looma vastavalt olukorrale.

Küsimused:

- *Vaata pilti # 4. Mida arvad järgmisest lausest: "Inimesed peavad endas kasvatama nii globaalset kui ka enda isiklikku identiteeti"*
- *Millised võiksid olla selle mõtte head/halvad küljed?*
- *Kas selle mõttega võivad kaasneda mingid probleemid?*
- *Mida huvitavat oleks võimalik seoses selle teemaga teada saada, välja selgitada või järgi proovida?*

Pilt # 4, allikas: Lewis Akenji

Erinevad elamisviisid

JUHISED: Näidake pilti # 4 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Inimesed valivad erinevaid viise kuidas elada. Nende elu võib meid innustada, sest see oli saavutusterohke. Vaadelge pildil # 5 kujutatud isikuid – Ema Teresa, keda imetleti tema heategevusliku töö pärast. Apollo 11 meeskond, vasakult paremale on Neil Armstrong, Michael Collins ning Buzz Aldrin, kes maandusid esimestena kuule juulis 1969. Balti riikide presidendid (2018.a .) : Dalia Grybauskaite (Leedu), Kersti Kaljulaid (Eesti) ning Raimonds Vejonis (Läti).

Küsimused:

- *Millised on nende eluviisid? Kas neid saab omavahel võrrelda?*
- *Milline tarbimisviis iseloomustab/iseloomustas nende elu?*
- *Mis iseloomustab sinu elu?*

Pilt # 5, allikas: Wikimedia Commons

Õpilasi võib jagada ka väiksematesse gruppidesse. Iga grupp võtab või leiab ise pildi isikust, kelle foto piltlikult iseloomustab tema ametit või tegevusala. Esmalt peab iga grupp koostama lühida loo valitud inimesest. Peale seda jagab iga grupp oma lugu ülejäänud klassiga ning kõik õpilased arutavad teemal kuidas valitud isikute tarbimine iseloomustab nende isiksust ning kuidas nad üksteisest erinevad.

Kui ma oleksin kuningas

JUHISED: Näidake pilti # 6 ja lugege ette allolev lõik. Seejärel esitage küsimused

Muistses Egiptuses, Mesopotaamias, Hiinas, Indias ning Roomas oli välja kujunenud majanduslik süsteem, mis tagas rohkem, kui oli vaja lihtsaks toimetulekuks ning vastastikuseks abistamiseks. Samal ajal olid ühiskonnad tihti jaotunud kaheks – olid rikkad ja olid vaesed ning vahepeal asuvaid inimesi oli väga vähe. Kõrgemale klassile oli iseenesestmõistetav, et neil oli "kaasasündinud" või isegi "jumala poolt" antud õigus kasutada kõiki neid hüvesid enda luksusliku elustiili säilitamiseks.

Küsimused:

- *Kas oskad leida pilte inimestest, kes jätkuvalt nii elavad?*
- *Mida tähendab olla kõigiga võrdne? Kas see on üldse võimalik?*
- *Kuidas saaks praegust olukorda muuta nii, et see oleks selline nagu sa tahaksid?*
- *Kui me sooviksime ellu viia radikaalseid muutusi, siis mida me teeksime ?*

Pilt # 6, allikas: Colourbox.com

Ülesanne 1c. "Esimene asi millest mõtled kui ma ütlen..."

Õpilased panevad kirja esimesed võtmesõnadega seonduvad mõtted. Seejärel jagavad tekkinud assotsiatsioone ning võrdlevad neid teistega.

Sustainable development skills	Eneseteadlikkuse pädevus.
Curriculum	Ajalugu; matemaatika; emakeel.
Tips and recommendation	Harjutus on eriti kasulik kui soovite panna õpilasi mõtlema enda ning kooli õppekeskkonna peale. Osalejad loovad enda isiklikku arusaamata lähiümbrusest ning avastavad koos selle tähendust.
Materials needed	Pastapliiatsid ja paberid.

JUHISED: Iga teema loetakse eelnevalt ette. Seejärel panevad õpilased märkmepaberile või lihtsalt väiksele paberitükile kirja esimese mõtte, mis neil tekib. Paberid võib seejärel teemade kaupa laiali jaotada lauale või kleepida suuremale paberile (üks suurem paber iga teema kohta).

Julgustage õpilasi kirja panema kõik mis pähe tuleb. See võib olla mõte, tunne, küsimus või ka "ei oska öelda" tüüpi vastus.

Teemad:

1) *Kooli nimi*
2) *Õpilaselu*
3) *Jätkusuutlikkus*
4) *Osalus*
5) *Tulevikulootused*
6) *Rahu*
7) *Vastutus*
8) *Vaba aeg*
9) *Haridus*
10) *Kodanikuks olemine*

Küsimused:

- *Mis tunded sul tekkisid kui proovisid oma mõtted kirja panna?*
- *Milliseid individuaalse töö oskusi selle tegevuse käigus kasutasid?*
- *Milliseid grupis töötamise oskusi selle tegevuse käigus kasutasid?*
- *Mida sa sellest kogemusest õppisid?*
- *Mida see ütleb sulle nende asjade kohta sinu koolis?*

Lisa 9 – ülesanne „Isiklik olemine ja identiteet“, „Kohtume keskel“, „Mida me ostame?“

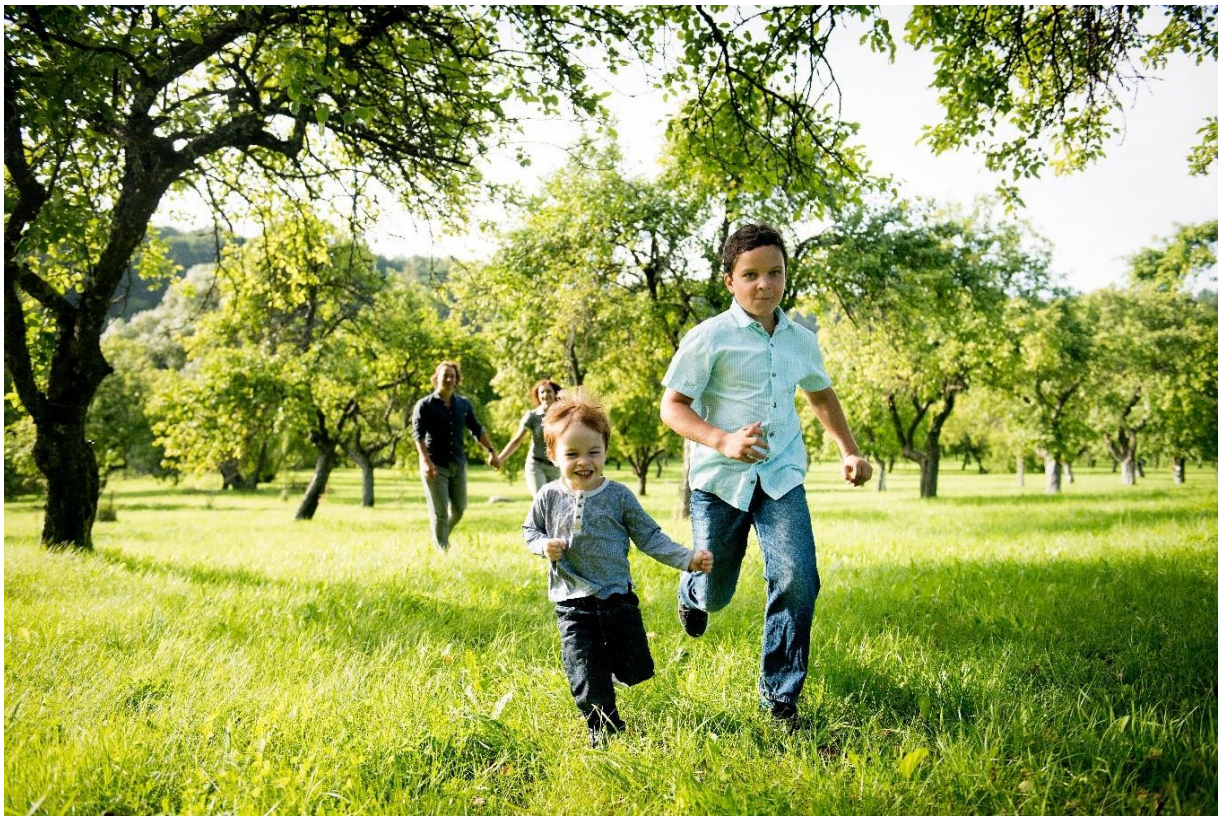

Pilt # 1, allikas: Lina Strauke

Pilt # 2, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 3, allikas: Colourbox.com

Pilt # 4, allikas: Lewis Akenji

Pilt # 5, allikas: Wikimedia Commons

Pilt # 6, allikas: Colourbox.com

Pilt # 7, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 8, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 9, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 10, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt #11 Allikas: Colourbox.com

Pilt #12 Allikas: Lina Strauke

Pilt #13 Allikas: Leonid Smulskiy